

От братската могила до венериния хълм

Сцена от *Секстините* на Жюзе.
Реж. Явор Гердев.
Фотографии
Георги Боянов
и Борис Б. Мисирков

ране на по-горе споменатата нормативна естетика, са останали в ранимата душевност на масовия зрител такива метасъзнания, че откровената поява на голо тяло на сцена в неприглушено осветление все още (тъй като) се таксува като неприлична и е в състояние да произведе микроскандал. Обаче какъв скандал? Наглежко е споменаването на факта, че никой няма да стане и да тръгне вратата на залата след себе си. Напротив, всеки жажно ще се възползва от рядката възможност да се скандализира дълбоко и проникващо, но от място, прилично, по бюреарски никак. А след това никой няма да признае за тайното си преживяване. Това вече - по събески.

И казвам, в България и естетическият скандал нямало как да се случи. Напротив, има как - интровертно. И се случва. Само дето няма как да си го съобщим. Така че случването на скандала въобще само по себе си не е проблем. Проблем е публичното му случване. С хилавата имитация на такова тукатси се заемат откровената жълта преса и таблоидите. Тези опити, разбира се - нефелни, бързо издишат, доколото какъвто и да било тираж тук не е в състояние да обедини многото грижливо сепарирани частни естетически бури в канализиращ и помпаш публичен тайфун. Отсам Пирот естетическите скандали са прихванат парцел. По тях се дебатира насаме (в някои случаи - и в банята). За по-сузурно, по-уютно и, което е най-важното, за по-лесно естетическият въпрос в публичното пространство автоматично се подменя с етически, по-точно - с моралистичен: "Ти остави дали ми харесва, ами как не ги е срам?" Във възприемането на художествения факт е настъпила стагнация. Има приплъзване към рефлексия по всичките му дъри измерения, освен по собствено художествено. Ероизмът, доколото е уместно използването на диалектически термини, апрофори до превърната форма. Той сякаш бива остъпен предимно да дистанцира. Превръща се в чуждо тяло на театралния език, в недоволен, дразнец и разсейващ имплант, в ексцентрична и неадекватна приумица - "да се направят на интересни". Ероизмът ухание автоматически се трансформира в абсолютно самостоятел дразнител, опласкаващ тъкната на представянето на заден план. Това ухание излиза за себе си цялото внимание, пробива с глава контекста, размътвя целостта, авторитарно превръща всичко край себе си в собствен фон, на който открояващо се изтъква очи. Ероизмът сякаш в един само миг наежава повече от конструкцията, чийто сегмент му е било предопределено да бъде. Обаче

нето на копнежа; дифузна зона, чийто очертания се губят и кдето се нанасяват най-големите количества енергия. Говоря за еротичното при-сът-вие¹ на сцена, при което тялото вече не само обслужва смисловата цялост на спектакъла, не само въплътява образа, не само онагледява сюжетните траектории, а обладавайки смисъла, добива своя собствена, нагледна над всичко това аура, в която става желано-загледане, неумолимо приковава погледа в себе си, магнетизира зрителния лъч, изразства в обем, надхвърляйки собствените му физически параметри, става тяло на крайния театър. Това се снемат всички изброени условности и театърът надскача лимитираните възможности на собствената си изказност, започва да облича. Тялото престава да работи за смисъла, а смисълът започва да работи в него. Тук при-сът-вието¹ бие действително. Приставането телом на смисъла става най-сложната актьорска акция, несводима до периферия, до бекграунд на което и да било драматургично действие. Напротив, тя фундава всяко действие като свое следствие. Възхождането към този енергичен статус е еротическо включително и в Платоновия смисъл, но при сполуча изходът му е в екстатичната Дионисова областност, в гуенде.

Рехабилитация

Първата стъпка към нея е в постоянстването, почти магично съзряване на телата. Те имат собствена и самостоятелна значимост, която не забвси, не се определя и не се оправдава от никаква сюжет. Тялото е магнетично само по себе си, а не по силата на сюжетно предопределение. Ероизмът не се заявява драматургично, той е априори в изречта, кодиран е в самата природа на действието. И доколото разказването на истории и сюжетът в театъра само по себе си е достатъчно занимание, без собствено еротическо, т.е. при-тегавелен пласт, сме загубени. Без него всяка история е сбодима до сапунена опера. За възхождането към един автентичен ероизм драматическият сюжет се използва елегантно и дискретно като ракета-носител, който при постигането на еротическо лъчение се изпепелява от само себе си, бидейки ненужен баласт. В замяна телата обладават смисъла. Той се оплеща в тяхното живеене на сцената.

Терапията на смутеното възприятие, от друга страна, изглежда невъзможно утопична, освен може би чрез регулярното насищане на художественото пространство с транспирации пътя в тази посока образци, т.е. лека-полека, възпитаване. Тя е по-скоро в култивацията на самоочувствие да се стори срещу еротическото лъчение без външни мотивирани (и поради това неадекватни) притеснения и перзания. Ероизмът също така е абсолютно несъвместим с психологическите мотивации. На неговия фон театърът на психологическата оценка стои точно толкова неадекватно, колкото бабешко ковърче над водна спалня. Пред автентичния ероизм лъчва действителната импотентност на психологическите сплънжи; те фалшивеят до безобразие и затова - на буншето. Аман!

За да очистим пътя на еротичното външение, трябва да изхвърлим от възприемателната нагласа първосигналната склонност към сантиментално умиляване пред страданието, пред разбитите сърца, пред фаталните любови, пред наивно-симпатичната убогост на малкия човек... Малкият човек например е човек с умишлено-малашинена душа. Той е върно симпатична, но и до вътрешване безинтересна и досадна петрушка, еротически чандала с нулево облавявателен потенциал. В този смисъл малкият човек, колкото и да е на мода, е демоден като сантиментите, подхранващи сезащото му напратничество. На дневен ред е ренесансът на големия човек - фигурата на битийните въпроси, еротическия производник на божественото, човека на Дионисовата стихия. Той ще отвори пътя на новия епизъм, на крайния, на тоталния театър.

Post scriptum

Грабвайте телата!

Явор Гердев

Ре(х)абилитация на контузения ероизъм

Съзнателна на театъра попада някъде между слабините и гениталиите на актьорите.

Ричард Шехнер

Увод

Нямам намерение лесно да изпадам в смехотворната позиция на защитаващ твърдения, в чиято защитимост сам се съмнявам, поради което бързам да уточня, че всецяло и безостатъчно вярвам в наличието на онтологически ред, където телесността, и въобще пленността са положени на ниско стъпало; в който (да си го кажем направо!) те са презрени. Не много модерно, но затова пък - честно. Същевременно, като силно пристрастен към изкуствата, борец със пласта на видимо-то, съм уверен в жизнената важност на борбата за всеки милиметър облавяваща пленност.

Диагностика

Ероизмът в българското театрално изкуство години наред е като спящ кон. Прани в копитата му - колкото щещ: като започнем от сресаната "дискретност" на социализма и стигнем до пределно банализираните (от честа публицистична употреба) народопсихологически тезиси за изконната българска срамежливост, която само поради това, че я е имало, сякаш остава дължна да се репродуцира вечно. Тези и още куп умотворения и досега, пет години след окончателното отми-

момент! В голяма част от случаите това съвсем не прави самият той. Напротив, той чинно кротува в целостта, докато моралистично култивираното възприятие започва да го привижда като гигант. И понеже дразнителността на подобно възприятие е невъобразима и за нула време външообразно нараства, в изкривената му визия под влиянието на срещена (по силата на предварителна нагласа) оптика, всяко ождужде добива контурите на акромегал. Две големи гърди са в състояние да избодат очите. Микроскандалът се случва като феномен на възприемането, тиранично абстрахиращо еротичната нота от останалите ноти в партитурата и дебело подчертаващо я с червен цвят на дразнителността. Аз наричам това "бунашка нагласа". Тя разполага носителите си повече да се срамува, отколото да се наслаждава. Той се окопава в собствената си субиматна мизерия и се пължи в моралистична си котел поради простата липса на сили да се подложи публично на еротично лъчение. Ако пък вземе да се подложи, няма да изпита наслада от притеснения за моралната чистота на източника му или (в другия случай) къде от закъсняла, къде от съвсем набременна пубертетна претепаност.

Тук може би е мястото да уточня, че не правя апология на телесната долици и под ероизъм в театъра не разбирам просто експониране на голи тела с разчет за ебенуалното им въздействие, а нещо доста по-сложно - оплущването на актьорската природа и провокацията у нея на желание да се реализира по протежение на онази изключително трудна за балансиране междина, разграничаваща потискането и освобождава-

¹ При-сът-вие - образувано от причастие "съ, скъп" и "в" старобългар. ез. и от един и същ граматически корен и в практическо смисловата връзка със "същ-ност". Burk Max Vasmir Russisches Etymologisches Wörterbuch, Heidelberg, 1950-58